N:o 84.

Ank. till Riksd. kansli den 1 maj 1899, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående disposition af kronolägenheten Halmstads slottsjord samt en inom Riksdagen i samma ämne väckt motion.

(I. A.)

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling remitterad proposition (n:o 29) af den 27 januari innevarande år meddelas, hurusom till Halmstads slott redan under äldre tider viss jord disponerats såsom ladugård. Denna jord hade enligt verkställda skiftesförrättningar blifvit förlagd i tre skiften, nemligen inegoskiftet, det s. k. utskiftet eller lägenheten Tyludden samt det s. k. framskiftet, beläget i sammanhang med inegojorden, hvarjemte slottsjorden tillagts andel i vissa samfälligheter. Från det område, som tillskiftats slottet, äfvensom från planen närmast sjelfva slottsbyggnaden hade under årens lopp flere afsöndringar skett. Sålunda hade Kongl. Maj:t dels genom bref den 4 januari 1855 medgifvit, att till plats för Hallands läns cellfängelse finge för alltid upplåtas en i inegoskiftets nordöstra hörn belägen jordrymd om $^1/_2$ tunnland, dels genom bref den 24 april 1863 tillåtit dylik upplåtelse från slottsträdgården af 2 qvadratref 78 qvadratstänger 23,5 qvadratfot mark till plats för nytt läroverkshus, dels ock enligt bref den 23 maj 1873 beviljat upplåtelse åt staden Halmstad af tomter, hörande till de forna fästningsverken omkring slottet,

för anläggande af en strand- eller hamngata. Derjemte hade kammarkollegium enligt utslag den 17 oktober 1864 till borgmästaren Th. Stockenberg på tjugu års tid från midfastan 1865 öfverlemnat nyttjanderätten till ett intill planen för cellfängelset gränsande område om 1 tunnland 20 kappland, till hvilket område Stockenberg derefter genom domänstyrelsens resolution den 6 juli 1883 mot viss årlig afgäld erhållit förlängd besittningsrätt till den 14 mars 1893.

Slottsjorden, som sedan lång tid tillbaka varit landshöfdingen i länet på lön indelad, hade med stöd af kongl. brefvet den 21 december 1871 af kammarkollegium enligt särskilda kontrakt den 16 december 1872 upplåtits på arrende under tjugu år från midfastan 1873 i två särskilda lotter, af hvilka den ena omfattade inegoskiftet jemte det i sambruk dermed liggande framskiftet och den andra utmarksskiftet Tyludden. Från arrendet hade dock undantagits, förutom ofvan omförmälda, dessförinnan upplåtna jordstycken, den till flygsandsplantering använda, närmast hafvet belägna delen af framskiftet äfvensom slottstomten med park och trädgård, hvilka sistnämnda områden fortfarande vore landshöfdingen förbehållna.

Enligt kongl. bref den 13 september 1889 hade slottsjorden i jordeboken afförts från Söndrums socken i Halmstads härad samt i judicielt, administrativt och ecklesiastikt hänseende förlagts till Halmstads stad; och hade Kongl. Maj:t genom bref den 4 mars 1892 förordnat, att utskiftet Tyludden vid arrendetidens utgång den 14 mars 1893 skulle ställas under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning. Beträffande dispositionen från sistnämnda dag af den utaf inegoskiftet och framskiftet bildade arrendelotten jemte den till borgmästaren Stockenberg upplåtna lägenheten, hade under år 1888 af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län hos domänstyrelsen gjorts framställning, huruvida icke, med afseende å egendomens belägenhet invid Halmstads stads bebyggda område, det vore för kronan fördelaktigast att vidtaga förfogande, hvarigenom densamma vid arrendetidens utgång kunde upplåtas för annat ändamål än åkerbruk. Sedan i anledning häraf domänstyrelsen anmodat Kongl. Maj:ts befallningshafvande att i samband med då förestående arrendeuppskattning uppdraga åt förrättningsmännen att med biträde af särskildt tillkallad sakkunnig person upprätta förslag till egendomens disponerande på det för kronan fördelaktigaste sätt, hade, med ledning af en utaf förste landtmätaren A. Lekander år 1890 öfver slottsjorden upprättad karta med beskrifning, af förrättningsmännen afgifvits förslag till egendomens disponerande på det sätt, att en del af slottsjorden skulle försäljas till tomter, en del användas till skogsplan-

tering och återstoden, deri inbegripen den till Stockenberg upplåtna lägenheten, utarrenderas i lotter. Detta förslag hade i hufvudsak biträdts af Kongl. Maj:ts befallningshafvande.

Emellertid hade stadsfullmäktige i Halmstad samt Stockenbergs sterbhusdelegare hos Kongl. Maj:t anhållit att mot viss erbjuden köpeskilling få inköpa delar af ifrågavarande egendom; och, sedan domänstyrelsen i ett den 3 mars 1893 afgifvet utlåtande afstyrkt bifall till ansökningarna, men tillika hemstält, att, då det för kronan vore fördelaktigare, om egendomen för fullgod köpeskilling försåldes, än om densamma fortfarande utarrenderades, och af stadsfullmägtiges ansökning framginge, att Halmstads stad i en snar framtid nödgades förvärfva eganderätt till egendomen, styrelsen måtte erhålla bemyndigande att utarrendera slottsjorden på kortare tid, hade Kongl. Maj:t den 24 mars 1893 anbefalt domänstyrelsen att under en tid af fem år från den 14 mars 1894 fortfarande på arrende upplåta den utarrenderade delen af slottsjorden, hvarvid på domänstyrelsens pröfning finge ankomma, huruvida Stockenbergs sterbhusdelegare egde bibehålla nyttjanderätten till den af dem arrenderade lägenheten. I följd häraf hade inegoskiftet jemte det i sambruk dermed liggande framskiftet, med undantag af flygsandsplanteringen, genom Kongl. Maj:ts befallningshafvandes kontrakt den 31 januari 1894 under benämningen Halmstads slottsjord utarrenderats under 5 år, räknade från den 14 mars samma år, till förre arrendatoren C. P. Johansson mot årlig afgäld af 3,100 kronor; och hade i berörda kontrakt Stockenbergs sterbhusdelegare för samma tid erhållit betryggad besittningsrätt till det af dem innehafda området mot årlig afgäld till arrendatorn af 300 kronor.

För lägenheten Halmstads slottsjords dispsponerande efter den 14 mars 1899 hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande på anmodan af domänstyrelsen, låtit under år 1896 verkställa arrende- och saluvärdering å lägenheten. Af instrumentet öfver denna förrättning hade inhemtats, att lägenheten, som vore belägen mellan staden och dess hamn samt delvis gränsade till Nissaån, icke vore bebygd med några kronan tillhöriga byggnader; att lägenhetens sammanlagda egoområde utgjorde 75 har 19,30 ar, deraf 6 har 31,20 ar tomter, 58 har 44,80 ar åker, 8 har 49,80 ar numera uppodlad ängsmark och 1 har 93,50 ar impediment; att åkerjorden bestode till omkring två tredjedelar af mullfattig fin sand, hvilken under torra somrar lemnade endast svag skörd, samt till ungefär en tredjedel af sandmylla på något fuktig, jernhaltig sandbotten; att det å ofvan omförmälda karta med litt. F betecknade jordområde, omfattande enligt den till kartan hörande beskrifningen 11 har

63,90 ar, bestode till största delen af flygsandsdrifva, i följd hvaraf detsamma icke vore tjenligt till åker och således hade ringa värde; att å lägenheten, hvars taxeringsvärde utgjorde 35,000 kronor, funnes 33 bebygda mindre lägenheter, för hvilka arrendatorn egde uppbära i årlig afgäld tillsammans 1,638 kronor; samt att förrättningsmännen uppskattat lägenhetens saluvärde till 102,855 kronor 95 öre, i hvilket belopp likväl icke inginge värdet af det område om 1 har 80,10 ar, som å kartan upptagits för utvidgning af den från staden till hamnen ledande vägen äfvensom till gator vid framtida tomtreglering. Då statsverket enligt förrättningsmännens åsigt icke kunde påräkna större årlig inkomst genom lägenhetens utarrendering än 3,100 kronor, äfven om densamma blefve utarrenderad på längre tid, hade förrättningsmännen ansett det vara för kronan fördelaktigast, om lägenheten blefve för ofvan angifna saluvärde afyttrad.

Med anledning af hvad sålunda blifvit ifrågasatt beträffande lägenheten Halmstads slottsjords framtida disposition hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande infordrat yttrande af domänintendenten G. Theorin, hvilken förordnats att från och med år 1897 uppehålla domänintendentsbefattningen i länet; och hade bemälde domänintendent i afgifvet utlåtande anfört, att, då lägenheten ej ens under gynsam väderlek kunde lemna någon rikare afkastning och skörden under torra försomrar måste blifva ytterst ringa, jemväl domänintendenten ansåge det vara för kronan fördelaktigast, om lägenheten försåldes, hvarvid han dock ville erinra, att det skulle vara synnerligen olämpligt att under hand afyttra tomter till olika spekulanter, enär en nödvändig följd deraf blefve, att täckdikning med tegelrör måste på föranstaltande af kronan företagas, hvilket för kronan skulle medföra stora kostnader. Äfven om lägenheten komme att bibehållas i kronans ego, blefve sådan täckdikning dock förr eller senare erforderlig, enär de å lägenheten nu befintliga öppna dikena dels gjorde det omöjligt att hålla jorden ren från s. k. qvickrot, dels upptoge för stor areal, dels ock vore alldeles otillfredsställande och otidsenliga. Möjligt vore visserligen, att högsta köpeskillingen för lägenheten kunde erhållas genom att utbjuda densamma till försäljning å offentlig auktion, men ur hygienisk synpunkt och med afseende å önskvärdheten att ernå största möjliga trygghet mot eldfara, ansåge domänintendenten, att lägenheten borde i första hand hembjudas Halmstads stad. Vare sig nu försäljningen af lägenheten komme att ske på det ena eller andra sättet, borde dock enligt domänintendentens åsigt från försäljningen undantagas dels ett å den år 1890 upprättade kartan med litt. E betecknadt område och dels ett

å samma karta med blåa linier utprickadt angränsande område, hvilka båda områden utgjorde tillsammans 1 har 75,2 ar. Såväl länsresidenset som cellfängelset vore nemligen belägna omedelbart invid berörda områden och oberäkneliga faror och svårigheter skulle kunna uppstå, om i närheten af dessa byggnader funnes upplag af ved och eldfarliga oljor eller brädgårdar, hvilket allt, enligt domänintendentens förmenande, måste förutsättas kunna blifva fallet, om ifrågavarande jordområden komme i enskild mans ego. Vidare hade domänintendenten föreslagit, att det å kartan med litt. F betecknade området om 11 har 63,9 ar måtte från försäljningen undantagas och ställas under skogsstatens omedelbara vård i och för skogsplantering.

Sedan instrumentet öfver den år 1896 hållna arrende- och saluvärderingen äfvensom domänintendenten Theorins berörda yttrande blifvit af Kongl. Maj:ts befallningshafvande öfverlemnade till domänstyrelsen, samt Kongl. Maj:ts befallningshafvande dervid i eget afgifvet yttrande, med biträdande af domänintendentens förslag, hemstält, att Halmstads slottsjord, med de af domänintendenten föreslagna undantag, måtte varda till högsta möjliga pris försåld, hade i särskilda till Kongl. Maj:t ingifna ansökningar dels stadsfullmägtige i Halmstad gjort framställning om inköp af slottsjorden med vissa undantag, dels ock direktionen för lasarettet i Halmstad anhållit om rätt för Hallands läns landsting att få lösa vissa delar af samma lägenhet; och hade domänstyrelsen erhållit befallning att afgifva utlåtande öfver berörda ansökningar.

Stadsfullmägtige i Halmstad hade i förevarande ansökning anhållit, att för stadens räkning måtte få inköpas kronolägenheten Halmstads slottsjord, deri inbegripet det med d 1 och d 2 å den af förste landtmätaren Lekander år 1890 upprättade kartan betecknade område, som dels arrenderats af aflidne borgmästaren Stockenberg, dels ock för närvarande vore uthyrdt till upplagsplats, men med uteslutande af det i domänintendenten Theorins och Kongl. Maj:ts befallningshafvandes yttranden öfver arrendeuppskattningen omförmälda, med blå linie å kartan utmärkta området midt för länsresidenset och länscellfängelset. Derjemte hade stadsfullmägtige anhållit, att köpeskillingen för lägenheten måtte få bestämmas af uppskattningsnämnd, utsedd i den ordning, som vore stadgad för expropriation af jord för allmänt behof; att staden vid gäldandet af köpeskillingen måtte få åtnjuta samma lättnader, som vore vanliga vid kronojords försäljning till enskilda; samt att beträffande förhållandet till nuvarande lägenhetsinnehafvare å slottsjorden staden måtte erhålla samma rättigheter, som för närvarande tillkomme staten såsom jordegare, mot det att staden å sin sida iklädde

sig kronans förbindelser i sagda hänseende och dervid särskildt förklarade, att de innehafvare af å slottsjorden före år 1883 uppförda byggnader, som funnes upptagna å en ansökningen bilagd, den 7 september 1891 af dåvarande domänintendenten C. A. Claësson upprättad förteckning, fortfarande skulle vara berättigade att under sin egen och hustrus lifstid bibehålla samma byggnader med tillhörande område mot erläggande inom januari månads utgång hvarje år till drätselkammaren af de afgifter, som funnes fastställda i Kongl. Maj:ts befallningshafvandes arrendekontrakt om slottsjorden den 31 januari 1894, men utan rättighet för lägenhetsinnehafvarne att verkställa nybyggnad å de af dem disponerade områden.

I ansökningen hade stadsfullmägtige till en början erinrat, hurusom stadsfullmägtige redan år 1891, i sammanhang med sin då gjorda framställning att få tillösa sig en del af slottsjorden, fäst uppmärksamheten på de stora vådor, som för samhället kunde uppstå derigenom, att lägenhetens arrendatorer under loppet af senare årtionden upplåtit boningsplatser mot tomthyra åt en mängd personer, hvilka å dessa platser uppfört byggnader utan hänsyn till vare sig byggnads- eller helsovårdsstadgan; och hade stadsfullmägtige vidare anfört, att ju längre detta oefterrättlighetstillstånd finge fortfara, desto svårare komme följderna deraf att blifva för staden. Enda utvägen att afhjelpa antydda missförhållande vore, att staden finge tillösa sig jorden, ordna gator, vatten- och afloppsledningar samt träffa aftal med husegarne, hvarigenom desse kunde komma i en tryggare ställning än den, hvari de nu befunne sig. De skäl, som åberopats för stadsfullmägtiges nyssnämnda, år 1891 gjorda framställning, hade under åren vunnit i styrka och ett ytterligare skäl hade nu tillkommit, som gjorde det för staden ännu mera önskvärdt att komma i besittning af jorden, nemligen bostadsbrist. År 1865 hade stadens befolkning utgjort endast 4,654 personer, men sedan dess hade densamma vunnit sådan tillökning, att folkmängden för närvarande öfverstege 14,000 personer; och som arbetarebostäder företrädesvis vore af behofvet påkallade, men staden icke kunde dertill upplåta lämpliga platser, behöfde staden för detta ändamål inköpa delar af slottsjorden. De kostnader, som staden för markens användande för det afsedda ändamålet finge vidkännas, nemligen för fyllningar, dränering samt ordnande af gator, vatten- och afloppsledningar, komme helt säkert att flerdubbla inköpssumman och kunde aldrig återvinnas genom försäljning af tomter, i synnerhet som tomtförsäljningen komme att försiggå så småningom under flere årtionden, hvaremot en stor del af nämnda utgifter måste göras genast och skulle

jemte köpesumman tillskynda staden en årlig ränteförlust. Staden ville emellertid hellre bära denna förlust än de stora olägenheter, som vore att förvänta, derest området upplätes åt enskilda till ett fortsatt okontrolleradt bebyggande. Af slottsjorden lämpade sig visserligen endast en mindre del att ingå i stadsplanen, och det skulle fördenskull för staden vara fördelaktigast att inskränka sig till inköp af endast denna del, men, då den öfriga delen vore så godt som värdelös såsom åkerjord, och i följd deraf en blifvande arrendator icke skulle kunna bereda sig någon inkomst deraf på annat sätt, än genom att upplåta jorden till byggnader af sämsta beskaffenhet, hvilket staden till hvarje pris ville förekomma, måste staden sträcka sitt anbud till hela slottsjorden, med undantag dock af hvad Kongl. Maj:t pröfvade böra bibehållas för kronans eventuella behof.

Öfver denna ansökning hade domänstyrelsen inhemtat utlåtanden från magistraten i Halmstad, vederbörande domänintendent och Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet, hvilka samtliga myndigheter tillstyrkt medgifvande för Halmstads stad att få inköpa slottsjorden. Beträffande åter de af stadsfullmägtige föreslagna vilkoren för inköpet hade domänintendenten och Kongl. Maj:ts befallningshafvande ifrågasatt, huruvida staden borde få komma i åtnjutande af den begärda lättnaden i betalningsvilkoren, enär denna förmån syntes vara afsedd för en annan klass af köpare än den, som staden kunde anses tillhöra.

I ofvan omförmälda, af direktionen för lasarettet i Halmstad gjorda ansökning hade direktionen anhållit, att, vare sig Halmstads slottsjord upplätes till nämnda stad eller till någon annan, vid upplåtelsen måtte fästas det vilkor, att länets näst sammanträdande ordinarie landsting skulle, om landstinget så funne för godt, ega att inom viss tid och mot köpeskilling, som bestämdes i enlighet med föreskrifterna i kongl. förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866, tillösa sig två, lasarettet angränsande områden af slottsjorden om tillsammans 19,4 ar, hvilka områden å ett handlingarna i ärendet bilagdt, af lasarettsdirektionen med skrifvelse den 13 januari innevarande år till Kongl. Maj:ts befallningshafvande insändt utdrag af Lekanders karta öfver slottsjorden funnes utmärkta med blå linie. Till stöd för ansökningen hade direktionen åberopat dels sanitära skäl, dels ock nödvändigheten att skydda lasarettet mot eldfara, hvarjemte framhållits, att, för den händelse lasarettet behöfde tillbyggas, ifrågavarande områden blefve för sådant ändamål nödvändiga; och hade Kongl. Maj:ts befallningshafvande i afgifvet utlåtande förklarat sig icke hafva något att erinra mot bifall till berörda ansökning.

Domänstyrelsen hade den 4 februari 1898 afgifvit utlåtande öfver förevarande ansökningar; och hade styrelsen dervid i fråga om den framtida dispositionen af lägenheten Halmstads slottsjord anfört, att, då lägenheten med afseende å dess beskaffenhet icke lämpade sig att allt framgent bibehållas såsom jordbruksegendom, lägenhetens försäljning ju förr desto hellre vore önskvärd; och som de i stadsfullmägtiges ansökning anförda, af de lokala myndigheterna icke bestridda skäl för lägenhetens upplåtande åt staden syntes styrelsen beaktansvärda, samt dertill komme, att köpesumman vore afsedd att bestämmas i enlighet med föreskrifterna i gällande expropriationslag, hvarigenom statsverket med visshet kunde påräkna en köpeskilling, som fullt motsvarade lägenhetens värde, hade styrelsen icke något att erinra mot bifall till stadsfullmägtiges ansökning att få inköpa lägenheten.

Hvad anginge de i ansökningen ifrågasatta vilkor, hvarunder inköpet skulle ske, föreställde sig domänstyrelsen, att med stadsfullmägtiges framställning om medgifvande för staden att vid gäldande af köpeskillingen få åtnjuta samma lättnader som vore vanliga vid kronojords försäljning till enskilda, åsyftades det i kongl. brefvet den 29 maj 1874 angående försäljning af åtskilliga mindre kronolägenheter intagna stadgande, att köpare af dylika lägenheter egde att inbetala köpeskillingen under loppet af sex år med en sjettedel årligen. Med erinran att detta stadgande sedermera tillämpats vid försäljningar af kronoegendomar, hvilkas arrenden icke öfverstege 500 kronor, hade domänstyrelsen anfört, att, ehuru de stora utgifter utöfver jordlösen, staden skulle komma att få vidkännas för markens dränering, gators ordnande med mera, talade för en dylik förmåns beviljande, styrelsen likväl, enär af de lokala myndigheternas yttrande syntes framgå, att denna lättnad vid köpeskillingens erläggande vore obehöflig, saknat anledning att till ansökningen i denna del tillstyrka bifall.

Domänstyrelsen hade vidare erinrat, hurusom Kongl. Maj:t genom bref den 18 maj 1888 förordnat, att, då styrelsen vid pröfning af arrendeförslag å kronoegendom, som blifvit efter 1889 års början uppgjordt, funne lägenhetsinnehafvare, som å egendomen bebodde honom sjelf tillhöriga, före den 1 januari 1883 uppförda byggnader, kunna utan men för egendomens skötsel vid lägenheten bibehållas, styrelsen skulle ega bland arrendevilkoren intaga sådana bestämmelser, hvarigenom lägenhetsinnehafvaren och hans hustru förbehölles att mot utgörande till arrendatorn af afgäld, som i sammanhang härmed af styrelsen blefve fastställd, qvarbo å lägenheten till arrendeperiodens slut, om de så länge lefde och styrelsen ej under arrendetiden på grund af

deras uppförande eller underlåtenhet att utgöra afgälden funne anledning dem genom uppsägning från lägenheten skilja. Det vore synbarligen detta stadgande, som legat till grund för stadsfullmägtiges i ansökningen framstälda förslag beträffande stadens blifvande rättigheter och skyldigheter mot nuvarande lägenhetsinnehafvare och särskildt förbindelsen, att de innehafvare af å slottsjorden före år 1883 uppförda byggnader, som funnes upptagna å förre domänintendenten Claëssons ofvan omförmälda förteckning, skulle under egen och hustrus lifstid få bibehålla samma byggnader med tillhörande område.

Då i det område, som stadsfullmägtige önskade expropriera, inginge jemväl den jordrymd om 19,4 ar, som direktionen för Halmstads lasarett ansett vara behöflig för lasarettets behof, hade domänstyrelsen, med förordande af lasarettsdirektionens ansökning, föreslagit, att det ytterligare vilkor måtte fästas vid bifall till stadsfullmägtiges ansökning, att staden skulle vara skyldig att till lasarettet afstå omförmälda 19,4 ar mot enahanda ersättning, som staden, vid expropriationen för dess räkning, kunde varda ålagdt att för samma område till kronan erlägga.

På grund af erhållen befallning hade jemväl fångvårdsstyrelsen afgifvit utlåtande i detta ärende; och hade styrelsen, med framhållande af vigten att skydda cellfängelset mot fara för eldsolycka från angränsande område samt att vid behof i framtiden af byggnader för fängelset ega tillgång till välbelägna tomter, vidare anfört, att för tillgodoseende af berörda önskemål det område af slottsjorden, Kongl. Maj:ts befallningshafvande föreslagit att undantaga från försäljningen, vore alltför knappt beräknadt; att, på sätt den af Lekander upprättade kartan utvisade, fängelsets för fångpersonalen afsedda promenadgårdar sträckte sig med sina plank i södra delen af fängelseområdet nästan ända fram till den del af slottsjorden, som skulle komma att försäljas; att fängelset alltså, för den händelse den å södra sidan angränsande marken bebygdes eller användes till upplag, fortfarande skulle blifva utsatt för enahanda fara för eldsolycka, som man genom det föreslagna undantaget afsett att afvända; att då en blifvande tillbyggnad af fängelset, hvilket i sin norra del inrymde tingslokal och ekonomilägenheter samt i den södra delen fångceller, ej kunde ske åt annat håll än söder, åt hvilken sida jemväl fånggårdarne fortfarande måste vara förlagda, en begränsning af kronans mark på det sätt, Kongl. Maj:ts befallningshafvande föreslagit, skulle lägga afgjordt hinder i vägen för en dylik tillbyggnad; samt att beträffande platsen för uppförande af en erforderlig ansedd vaktbetjentsbyggnad, hvilken i anseende till markens sanka

beskaffenhet ej kunde läggas å den östra åt Nissaån vettande delen af fängelsområdet, dylik plats visserligen kunde beredas å kronans mark på andra sidan vägen vester om fängelset, men att det i allt fall syntes vara ändamålsenligast att härför använda den med fängelseområdet omedelbart sammanhängande marken söder om fängelset. Vidare hade styrelsen fäst uppmärksamheten derå, att slottsjordens försäljning i hela den utsträckning, Kongl. Maj:ts befallningshafvande tillstyrkt, skulle medföra, utom ofvanberörda följder, jemväl den stora olägenheten, att fängelset beröfvades utväg att skydda sig mot störande inverkan från granskapet å den afyttrade marken omedelbart utanför dess fånggårdar. Då det således vore i fångvårdens intresse synnerligen angeläget, att för kronans räkning bibehölles tillräcklig mark söder om fängelset utanför den å Lekanders karta med blått streckade linien, hade fångvårdsstyrelsen ansett ändamålsenligast, om det område, som af denna orsak blefve, utöfver hvad Kongl. Maj:ts befallningshafvande föreslagit, undantaget från den ifrågasatta försäljningen, komme att omfatta hela den utanför samma blå linie befintliga delen af den å kartan med rödt d 1 betecknade figur, hvilken till den 14 mars 1899 vore upplåten åt borgmästaren Stockenbergs sterbhusdelegare.

I skrifvelse till Kongl. Maj:t den 4 december nästlidet år hade slutligen direktionen för lasarettet i Halmstad, med anmälan att Hallands läns senast församlade landsting godkänt direktionens redan vidtagna åtgärder för beredande af tillfälle för landstinget att för lasarettets räkning förvärfva det i direktionens förenämnda ansökning omförmälda område af slottsjorden samt bemyndigat direktionen att vidtaga ytterligare åtgärder för sagda områdes förvärfvande, anhållit, att, vare sig försäljning af slottsjorden komme till stånd eller ej, det måtte varda landstinget medgifvet att till sig lösa samma område mot köpeskilling bestämd i enlighet med föreskrifterna i kongl. förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866.

Med afseende å hvad i ärendet förekommit har Kongl. Maj:t, som den 6 maj 1898 anbefalt domänstyrelsen att, i afvaktan på ärendets slutliga afgörande, låta utarrendera ifrågavarande lägenhet under en tid af ett år från den 14 mars 1899, nu föreslagit Riksdagen att medgifva,

att den för statsverkets räkning utarrenderade kronolägenheten Halmstads slottsjord — med undantag af dels den å ofvan omförmälda af förste landtmätaren Lekander år 1890 upprättade karta öfver lägenheten med litt. E. angifna mark jemte det derintill liggande, å samma

karta med blå streckning begränsade område, dels ock hela den söder om sistnämnda område befintliga del af den å kartan med d 1 utmärkta egofigur — finge till staden Halmstad försäljas mot köpeskilling, som skulle på stadens bekostnad bestämmas i den ordning, som i kongl. förordningen den 14 april 1866 vore föreskrifven i fråga om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, samt under vilkor i öfrigt,

att lägenheten finge af staden tillträdas den 14 mars 1900, vid hvilken tid staden inträdde i de rättigheter och skyldigheter gent emot lägenhetens arrendator, som tillkomme kronan;

att köpeskillingen skulle erläggas vid tillträdet och af staden till landtränteriet i länet inbetalas;

att nuvarande innehafvare af byggnader å den till staden upplåtna delen af slottsjorden skulle vara berättigade att bibehålla samma byggnader jemte till dem hörande jordområden, en hvar lägenhetsinnehafvare under hans och hans hustrus lifstid, derest han till staden inom utgången af januari månad hvarje år erlade den årliga afgift, som för lägenheten vore bestämd i Kongl. Maj:ts befallningshafvandes om slottsjordens utarrendering den 31 januari 1894 upprättade kontrakt, samt staden icke på grund af lägenhetsinnehafvarens uppförande eller underlåtenhet att utgöra berörda afgift funne skäl att honom genom uppsägning från lägenheten skilja; egande lägenhetsinnehafvare icke utan medgifvande af staden å lägenheten uppföra nybyggnad; samt

att, derest Hallands läns landsting sist inom tre månader efter afslutandet af landstingets näst härefter infallande ordinarie sammanträde derom hos staden framstälde yrkande, staden skulle vara skyldig att till länets lasarett afstå det å förenämnda, af lasarettsdirektionen företedda utdrag af Lekanders karta med blått utmärkta område om 19,4 ar af egofiguren d 2, mot det att landstinget för området till staden erlade enahanda köpeskilling, som staden enligt expropriationsnämndens beslut skulle till kronan erlägga för detsamma; skolande dock, om staden så påfordrade, landstinget, derest det ville begagna sig af lösningsrätten, vara skyldigt att till sig lösa jemväl återstoden af den å Lekanders karta med d 2 betecknade egofigur;

och har Kongl. Maj:t tillika föreslagit Riksdagen att medgifva, att köpeskillingen för ifrågavarande kronolägenhet finge, på samma sätt som köpeskillingarne för försålda mindre kronolägenheter, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark.

I sammanhang med Kongl. Maj:ts förevarande framställning har utskottet till behandling förehaft en af herr *A. L. Apelstam* inom Andra Kammaren väckt motion (n:o 229), deri yrkats, att Riksdagen måtte på sådant sätt bifalla Kongl. Maj:ts proposition rörande disposition af Halmstads slottsjord, *att* i 1:sta mom. orden »dels ock hela den söder om sistnämnda område befintliga del af den å kartan med d 1 utmärkta egofigur» utginge och i stället infördes: »dels ock en närmast intill fängelseområdet liggande del, som kan behöfvas för detsammas rätning till rät vinkel mot ån och vägen, dock ej öfver 10 meters bredd på det stället, som är närmast ån», och *att* i 4:de mom. början finge följande lydelse: »att de innehafvare af å slottsjorden före år 1883 uppförda byggnader, som finnas upptagna å förre domänintendenten Claëssons förteckning, skola vara berättigade» etc.

Till stöd för denna sin hemställan har motionären anfört följande.

I Kongl. Maj:ts proposition angående disposition af kronolägenheten Halmstads slottsjord förekomme vid förslaget till de vilkor, under hvilka nämnda lägenhet finge till staden Halmstad försäljas, tvenne väsentliga afvikelser från hvad staden begärt och Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Hallands län såväl som kongl. domänstyrelsen tillstyrkt, och hvilka, derest de af Riksdagen accepterades, gjorde värdet för staden af nämnda lägenhets förvärfvande temligen tvifvelaktigt.

Det första af dessa vilkor vore, att från upplåtande skulle undantagas det område af 1 tunnland 20 kappland, som varit utarrenderadt till borgmästare Stockenberg. Såsom af kartan syntes, låge detta område alldeles midt för stadens på andra sidan ån belägna jernvägsstation. Det vore tydligt, att om en stadsdel skulle uppstå på vestra sidan Nissan, måste den i framtiden få sin förbindelse med östra stranden genom en bro, som just på detta ställe måste öfvergå ån. Det hade derför alltid varit ett önskningsmål för staden, att denna plats måtte förblifva öppen, att ett torg eller plantering der skulle anläggas och att öfver densamma skulle gå kommunikationen med stadens hamn, likasom det vore det enda möjliga ställe, der en större kloak kunde framgå, som afledde vattnet från ej allenast den södra, utan äfven hela vestra och en god del af norra staden. Detta flödade nu ut genom en bäck, den gamla vallgrafven, som framginge genom slottsparken, men när staden blefve egare af slottsjorden, skulle denna graf igenläggas och en underjordisk kulvert af tillräckligt stora dimensioner anläggas. Den kunde dels på grund af markens lutningsförhållanden, dels emedan den söder om ifrågavarande villatomt belägna jord vore

bebygd ända ned till den gamla lotshyddan med enskilda och offentliga byggnader, icke framdragas på annat ställe.

Vidare skulle staden genom ifrågavarande områdes upplåtande åt fångvården fullkomligt afstängas från sin hamn på denna sida. Från den nuvarande kajen vid tullhuset och till dragvägen kunde ingen kommunikation för körande åvägabringas, emedan slottets område sträckte sig så nära stranden, att endast en smal gångstig vore lemnad längs ån. Kunde icke staden få en beqväm kommunikation till hamnen öfver den Stockenbergska tomten, så vore det alldeles otänkbart att i framtiden anlägga några kajer på vestra Nissa-stranden, och härmed blefve ock de bakom liggande tomterna omöjliga för handel och rörelse.

Fångvårdstyrelsens fruktan att fångarnes lugn skulle störas genom att platsen blefve bebygd, vore alltså alldeles ogrundad. Stadens intresse kräfde, att den för all framtid lemnades öppen. Om fångvården för reglering af sin tomt behöfde en sträcka af några meter längs den öfver 100 meter djupa tomten, så kunde ju detta ske utan synnerligt men, men en betydande handelsstads intresse, som väl i detta afseende borde väga tungt, kräfde ovilkorligen, att den största delen af platsen lemnades till staden. Skälen hvarför icke en vaktmästare vid fångvården i dessa telefonens dagar kunde bo på andra sidan gatan, vore svåra att inse, åtminstone kunde de icke vara jemförliga med de af motionären anförda.

Den andra afvikelsen från hvad staden begärt och myndigheterna tillstyrkt, vore den åt alla lägenhetsinnehafvarne medgifna rättighet att under sin och sin hustrus tid få disponera de af dem innehafda tomter. Staden hade erbjudit sig respektera denna rätt för alla dem, som före år 1883 uppfört byggnader, så att hvar och en finge besitta dem under sin och sin hustrus lifstid, detta emedan dessa lägenhetsinnehafvare kunde anses hafva handlat någorlunda i god tro; men de som kommit senare, hade byggt med full vetskap om att de ej komme att få sitta qvar, och kunde således icke hafva någon rätt, hvartill komme, att dessa senare lägenheter låge i vägen för blifvande gator och ett ändamånsenligt ordnande efter en förnuftig stadsplan af det ifrågavarande området. Det vore ingen fara, att stadens myndigheter komme att behandla dessa lägenhetsinnehafvare på något hårdhändt sätt, då för åtskilliga af dem skyldigheten att nedrifva sina hus skulle medföra nödvändigheten att inflytta på fattighuset; men väl kunde staden begära, att de icke finge lägga hinder i vägen för framdragande af gator, vattenledningar kloaker m. m., och att de utan annat vederlag än minskning i arrendet lemnade de delar af deras tomter eller ginge in på de

rätningar som vore erforderliga. Och de platser som affärsmän förhyrt till upplagsplatser, fabriksanläggningar m. m., der intet ömmande intresse förelåge, och hvilkas innehafvare aldrig föreställt sig, att de skulle få behålla dem i oqvald besittning längre än till den nuvarande arrendatorns afgång, dem funnes det väl intet rimligt skäl att för en obestämd framtid på stadens bekostnad bortskänka, då staden skulle få betala jorden till högt pris, men till ännu högre få köpa rätten att draga fram sina gator? Det rimliga vore väl, att dessa innehafvare finge uppgöra med staden om de vilkor, under hvilka de finge sitta qvar, lika väl som de finge göra, i fall domänstyrelsen utarrenderade jorden till en ny arrendator, ja, till och med om det vore till den nuvarande, hvilken efter den 14 mars innevarande år hade obetingad rätt att afhysa dem eller ändra deras arrendevilkor.

Utan tvifvel komme det att inverka mycket väsentligt vid uppskattningen af slottsjordens värde, huruvida Kongl. Maj:ts förslag vunne Riksdagens bifall, hvarigenom fråntoges delar, som vore af stor vigt för staden till reglering af gator och torg.

Af hvad i ärendet förekommit framgår, att å en del af slottsjorden, som staden Halmstad önskat åt sig förvärfva, äfven göres anspråk för fångvårdens behof till utvidgning af den plats, som är upplåten till länsfängelse. Och otvifvelaktigt är, att det måste vara för staden förmånligt att, vid inköp af det nu ifrågavarande området för dess utläggning till tomter och gator m. m., äfven komma i besittning af nämnda del af slottsjorden, på samma gång det synes uppenbart, att, vid bebyggande af det nya stadsområdet med deraf föranledd lifligare trafik, den nuvarande platsen för länsfängelset måste komma att visa sig vara oändamålsenlig. Vid sådant förhållande har utskottet ansett, att i sammanhang med förslaget om förändrad disposition af slottsjorden bör tagas i öfvervägande, huruvida icke å densamma må kunna beredas ännu mera fördelaktigt belägen plats för länsfängelset; och synes så mycket större anledning härtill förefinnas, som, efter de numera förändrade kommunikationsförhållandena inom Hallands län, det torde kunna sättas i fråga huruvida fortfarande inom länet böra finnas förutom länsfängelset två kronohäkten, nemligen de i Varberg och Kungsbacka belägna; utan torde dessa lämpligen böra utrymmas och i stället länsfängelset utvidgas, hvilket gifvetvis skulle lända till besparing i förvaltningskostnaden. Härvid har utskottet velat tillägga, att staten synes för den gamla fängelsebyggnaden med dess tomt kunna betinga sig så

stor köpeskilling, att deraf bör kunna vinnas ett väsentligt bidrag till kostnaden för uppförande af ett nytt länscellfängelse.

Med afseende å hvad sålunda blifvit anfördt, finner utskottet detta ärende böra underkastas förnyad pröfning, hvadan utskottet således icke anser sig böra tillstyrka Kongl. Maj:ts nu framstälda förslag i ämnet.

Emellertid har utskottet velat framhålla önskvärdheten deraf, att vid förnyad öfverenskommelse med staden uti ifrågavarande ämne Kongl. Maj:t må tillse, att förhållandena mellan, å ena sidan, köparen af slottsjorden och, å andra sidan, innehafvarne af lägenheter derå må ordnas på ett för båda parterna så tillfredsställande sätt som möjligt.

Slutligen har utskottet med anledning af Kongl. Maj:ts föreliggande förslag velat erinra, att, då, på sätt i den kongl. propositionen meddelats, slottsjorden är i judicielt, administrativt och ecklesiastikt hänseende förlagd till Halmstads stad, den inflytande köpeskillingen för densamma synes böra, i likhet med hvad vid försäljning af kronans fastigheter i städer under senare tider i allmänhet iakttagits, ingå till fonden för anordnande af lokaler för statens embetsverk i hufvudstaden.

Då utskottet icke ansett sig böra biträda Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition, är deraf en gifven följd, att utskottet äfven finner sig böra afstyrka herr Apelstams ofvannämnda i ämnet väckta motion.

Utskottet hemställer alltså,

a) att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må vinna Riksdagens bifall; och

b) att ej heller herr Apelstams ofvan omförmälda motion må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 1 maj 1899.

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.